

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS
LIETUVOS TSR ISTORIJOS PROBLEMINĖ MOKSLINĖ TARYBA

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1977 METAI

VILNIUS „MOKSLAS“ 1978

INSTITUT OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR
THE SCIENTIFIC PROBLEMICAL BOARD
OF THE HISTORY OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1977

VILNIUS

1978

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR
PROBLEMISCHER-WISSENSCHAFTLICHER RAT
FÜR GESCHICHTSFORSCHUNG DER LITAUISCHEN SSR

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1977

VILNIUS

1978

АКАДЕМИЯ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ
НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРОБЛЕМАМ ИСТОРИИ ЛИТОВСКОЙ ССР

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

ГОД 1977

ВИЛЬНЮС «МОКСЛАС» 1978

Redakcinė kolegija

Jonas DOBROVOLSKAS, Vytautas MERKYS, Vacys MI-
LIUS, Giedrė NIUNKIENĖ, Rita STRAZDŪNAITĖ (sek-
torė), Henrikas ŠADŽIUS, Adolfas TAUTAVIČIUS, Bro-
nius VAITKEVIČIUS (vyr. redaktorius), Regina
ŽEPKAITĖ (vyr. redaktoriaus pavaduotoja)

Išleista pagal LTSR MA Istorijos instituto užsakymą

ЕЖЕГОДНИК ИСТОРИИ ЛИТВЫ. ГОД 1977
На литовском языке
Вильнюс, «Мокслас», 1978 г.

LIETUVOS ISTORIJOS METRAŠTIS, 1977

Redaktorės: A. Bendorienė, S. Ivanovienė. Viršelio dailininkas R. Di-
chavičius. Meninis redaktorius A. Žvilius. Techninė redaktorė N. Ma-
rozaitė. Korektorės: A. Sidarkevičienė, L. Balaikienė.

IB 734

Duota rinkti 1978.IX.4. Pasirašyta spausdinti 1978.XII.26. LV 11591.
Popierius: spaudos Nr. 1, form. 70×90¹/₁₆. 14,63 sp. l. 16,88 apsk. l. l.
Tiražas 1500 egz. Kaina 2,60 rb. Leidykla „Mokslas“, Vilnius, Žvaigž-
džių g. 23. Spausdino „Pergalės“ sp., Vilnius, Latako g. 6.
Užsak. Nr. 6106.

M 10604—232 Z—78
M 854(10)—78

© LTSR MA Istorijos institutas, 1978

UDK 902.6(474.5)

ROMĖNIŠKA SPARNINĖ SEGĖ IŠ VIENRAGIŲ (PLUNGĖS RAJ.)

МЫКОЛАС МИЧЕЛБЕРТАС

1977 m. liepos mėnesį tyrinėjant Vienragių pilkapius (Plungės raj.)¹, VI perkaso kape Nr. 3 buvo aptiktas retas radinys — romėniška sparninė segė. Tai aštuntasis toks radinys Lietuvoje. Romėniškos sparninės segės — vienos ankstyviausių importinių dirbinių Lietuvos teritorijoje, liudijančios apie mūsų krašto gyventojų prekybinius ryšius su romėniškomis Padunijos provincijomis. Kiekviena aptikta nauja sparninė segė išplečia mūsų žinias apie jų paplitimą, leidžia susidaryti platesnį vaizdą apie Lietuvos gyventojų prekybinius ryšius su Romos imperija.

Ankstesni sparninių segių radiniai Lietuvoje archeologinėje literatūroje aptarti gana plačiai. Dar 1883 m. buvo paskelbta apie sparninę segę iš Adakavo pilkapių (Tauragės raj.)², 1910 m. minimos sparninės segės iš Bajoriškių (Kupiškio raj.)³. Sparninių segių radiniams Lietuvoje skirtas J. Puzino straipsnis, pasirodęs užsienio archeologinėje spaudoje jau po Antrojo pasaulinio karo⁴. Autorius sumini visus jam žinomus sparninių segių radinius Lietuvoje, juos datuoja, nurodydamas, kad jos į Lietuvą pateko iš Panonijos ir Noriko provincijų „gintaro keliu“. Aptariami sparninių segių radiniai kituose baltų kraštuose, nurodoma kad Lietuvoje jos aptinkamos dažniausiai vyrų kapuose. Vėliau šiuo J. Puzino darbu naudojosi

¹ Tyrinėjo VVPI TSRS istorijos katedros archeologinė ekspedicija (vadovas — doc. M. Michelbertas). Radiniai perduoti Lietuvos TSR istorijos-etnografijos muziejui Vilniuje, tyrinėjimų ataskaita, brėžiniai, fotografavimai — LTSR MA Istorijos instituto Archeologijos sektoriui.

² Döring J. Eine altrömische Fibula im Mitauschen Museum, gefunden auf Odachowium Kreise Rossiany. — Sitzungsberichte der Kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst. Mitau, 1883, p. 35, lent. II: a-d.

³ Makarenko M. Zabytki przedhistoryczne gub. Kowieńskie. — Kwartalnik Litewski. (Petersburg), 1910, Nr. 2, p. 104—107.

⁴ Puzinas J. Die Flügelfibeln in Litauen und ihre Bedeutung für die Handelsgeschichte. — Kn.: Ur- und Frühgeschichte als historische Wissenschaft. Festschrift zum 60. Geburtstag von Ernst Wahle. Heideberg, 1950, p. 189—199.

H. J. Eggersas (Eggers)⁵, kalbėdamas apie romėniškus importinius dirbinius, rastus Lietuvos teritorijoje.

1965 m. pasirodė J. Garbšo (J. Garbsch) darbas apie Noriko ir Panonijos moterų nešioseną I—II m. e. amžiuje⁶. Šitame darbe duota plačiausia ir išsamiausia iki šiol romėniškų sparninių segių klasifikacija, gerai pagrįstas atskirų tipų datavimas. Suminėtos ir Lietuvoje rastos sparninės segės (skelbtos ankstesniuose darbuose). Jis išskiria sparninių segių tipą A238r, kuris nėra toks puošnus, kaip kiti sparninių segių tipai. Šio tipo segių, be Lietuvos, rasta tik po 1 egz. Čekoslovakijoje ir Lenkijoje⁷.

Rastos Lietuvoje sparninės segės minimos ir Tarybų Lietuvos archeologų, pvz., P. Kulikausko straipsnyje⁸, taip pat leidinyje „Lietuvos archeologijos bruožai“⁹. Kiek plačiau jų radinius Lietuvoje kartu su kitais romėniškais importiniais dirbiniais yra aptaręs ir šio straipsnio autorius¹⁰.

Taigi, kaip matome, sparninės segės Lietuvoje susilaukė didelio tyrinėtojų dėmesio. Šio straipsnio tikslas — paskelbti naują radinį — sparninį segę iš Vienragių, pamėginti pasekti sparninių segių paplitimo teritoriją Lietuvoje, pažiūrėti, kokia jų reikšmė vietinių archeologinių paminklų datavimui.

1. Vienragių pilkapiai ir jų radiniai

Vienragių pilkapynas yra Plungės raj. Tverų apylinkėje, „Keturių komunarų“ kolūkio teritorijoje, apie 20 m į pietvakarius nuo Roko Montvydo sodybos. Jis (apie 10 pilkapių) buvo gerokai nukentėjęs dar iki Antrojo pasaulinio karo. Pilkapių vainikų akmenys buvo lupami Žemaičių plento tiesimui, naudojami gretimų sodybų gyventojų. Buvo sunaikinta ir dalis sampilų, kai kuriuose pilkapiuose įrengti bulviarūsiai. Keletas radinių iš šių pilkapių 1944 m. pateko į Šiaulių „Aušros“ muziejų.

1963 m. Vienragių pilkapius tyrinėjo Telšių kraštotyros muziejaus archeologinė ekspedicija (vadovas — V. Valatka) ir ištyrė 3 pilkapius¹¹. Juose buvo aptikti 9 kapai, kurių dalyje buvo palaidoti nedeginti mirusieji, dviejuose, tyrinėtojo nuomone, sudeginti. Kapuose rasta žalvarinių ant-

⁵ Eggers H. J. Der römische Import im freien Germanien. Atlas der Urgeschichte. Bd. 1. Hamburgisches Museum für Völkerkunde und Vorgeschichte, 1951, p. 157 ir kt.

⁶ Garbsch J. Die norisch-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert. — München Beiträge zur Vord-und Frühgeschichte, Bd. 11, München, 1965.

⁷ Ten pat, p. 70—71.

⁸ Kulikauskas P. Kurmaičių (Kretingos raj.) plokštinio kapinyno tyrinėjimai. — Lietuvos istorijos instituto darbai. V., 1951, p. 354.

⁹ Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A. Lietuvos archeologijos bruožai. V., 1961, p. 224—225, pav. 150.

¹⁰ Михельбертас М. Римские металлические предметы в Литве. — Советская археология, 1965, № 3, с. 163—177; Michelbertas M. Prekybiniai ryšiai su Romos imperija. — Kn.: Lietuvos gyventojų prekybiniai ryšiai I—XIII a. V., 1972, p. 25—28, pav. 4—7 ir kt.

¹¹ Valatka V. Vienragių pilkapiai (1963 m. archeologiniai tyrinėjimai). — Muziejai ir paminklai. V., 1966, p. 12—17.

kaklių trimitiniais ir buoželiniais galais, akinių ir labai profiliuotų segių, ritinių smeigtukų galvučių, apskrito pjūvio ir juostinių apyrankių, geležinių įmovinių kirvių, peilių lenkta nugarėle, įmovinių ietigalių. Pagal dirbinius ir laidoseną V. Valatka Vienragių pilkapius datavo I—II m. e. amžiumi¹².

1977 m. Vienragių pilkapių teritorija įtraukiama į melioruojamus plotus. Pilkapius baigė tirti VVPI archeologinė ekspedicija. Prieš tyrinėjimus Vienragiuose dar buvo išlikę kelių pilkapių sampilai, daugiausia apaugę medžiais, krūmais, kai kurie iškasinėti duobėmis. Sunku buvo nustatyti tikslų išlikusių pilkapių skaičių (jų galėjo būti 6—8), todėl visa pilkapyno teritorija buvo kasama atskirais perkaisais. Iš viso atkasta apie 450 m².

Patys pilkapių sampilai buvo supilti iš aplinkinės žemės — molio. Išlikę sampilai neaukšti — 40—60 cm nuo dabartinio žemės paviršiaus, jų pakraščiuose — akmenų vainikai, dažniausiai apskritimo formos, kai kur aptikta ir puslankio formos priestatų. Atrodo, kad gretimų pilkapių vainikai jungėsi tarpusavyje. Pasisekė nustatyti tik kai kurių akmenų vainikų dydį: kai kurie vidinėje pusėje buvo vos 1,6 m, 2,4 m skersmens, kiti — 5 m skersmens. Minėjome, kad akmenų vainikai labai apardyti, todėl ne visų jų formą ir dydį galima buvo nustatyti. Kai kurie vainikai buvo kelių aukštų — apačioje klojti didesni akmenys, viršuje — mažesni.

Tyrinėjimų metu aptikta 16 nedegintų mirusiųjų kapų, kuriuos galima datuoti I—II m. e. amžiumi. Mirusieji laidoti 0,3—0,75 m gylyje. Jų griaučiai visiškai sunykę. Kad mirusieji laidoti nedeginti, buvo galima spręsti iš kelių akmenų, dėtų mirusiųjų galvūgalyje ir kojūgalyje, taip pat iš įkapių padėties kape. Mirusieji laidoti, nesilaikant vienos laidojimo krypties, — jie guldyti galvomis į vakarus, šiaurvakarius, pietvakarius, rytus, pietryčius. Kai kurių kapų duobėse buvo aptikta smulkių angliukų — matyt, laidotuvių metu būdavo atliekamos kažkokios apeigos su ugnimi.

Mirusiųjų kapuose rasta įkapių. Moterų ir vaikų kapų įkapės — papuošalai ir smulkūs darbo įrankiai. Aptikta žalvarinė antkaklė trimitiniais galais ir kitų antkaklių likučių, akinių segių, ritinių smeigtukų, ažūrinių kabučių, apskrito pjūvio ir juostinių užapvalintais galais apyrankių, geležinis peilis lenkta nugarėle, yla su kaulinės rankenėlės liekanomis. Vyrų kapuose rasta geležinių įmovinių kirvių, žalvarinė akinė segė, apskrito pjūvio apyrankė. Viename vyro kape aptikta sparninė segė, todėl ši kapą aptarsime plačiau.

2. VI perkaso vyro kapas Nr. 3

VI perkase tarp nedidelio akmenų vainiko, kurio ilgis P—Š kryptimi išorinėje pusėje buvo 3 m, vidinėje pusėje — 2,4 m, 40 cm gylyje nuo žemės paviršiaus buvo atidengtos sunykusio kapo liekanos (1 pav.). Akmenų vainikas prastai išlikęs ir jo ryšį su kitais vainikais sunku nustatyti.

¹² Ten pat, p. 17.

Mirusiojo griaučiai buvo visai sunykę. Sprendžiant iš dirbinių padėties, mirusysis palaidotas galva į ŠV 315° kryptimi. Jo galvūgalyje buvo padėti 3 akmenys: dešinėje pusėje du 9×12 cm ir 12×16 cm dydžio, per 10 cm

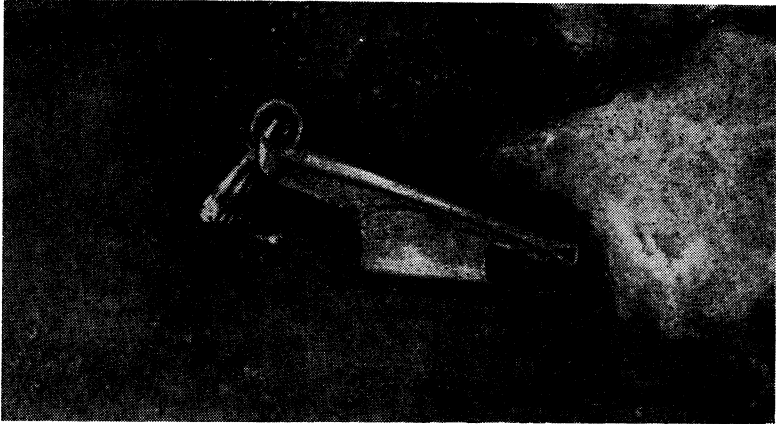

1 pav. Vienragiai. VI perkaso kapas Nr. 3

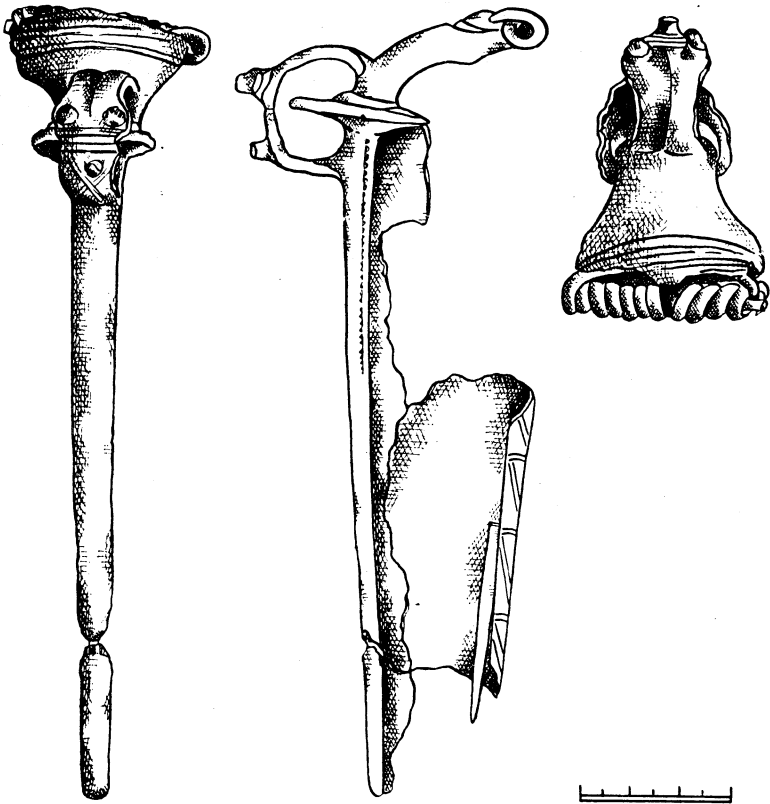
nuo jų į kairę buvo trečiasis 16×24 cm dydžio galvūgalio akmuo. Ant dešinėje pusėje esančių akmenų padėtas geležinis įmovinis kirvis, ašmenimis įstrižai atsuktas į mirusiojo galvą. Kirvio ilgis — 15 cm, ašmenų plotis — 5 cm. Per 27 cm nuo kirvio ašmenų mirusiojo krūtinės srityje rasta žalvarinė sparninė segė, padėta ant 18×25 cm dydžio akmens (2 pav.). Kažkada ji turėjo gulėti skersai mirusiojo krūtinės, galvute atsukta į kairę, kojele — į dešinę. Segė prastai išsilaikiusi, paveikta korozijos. Apatinė jos dalis, taip pat įvija aprtrupėjusi, užkaba sutrūkusi į kelias dalis, smei-giamoji adata sulūžusi.

Mirusiojo juosmens srityje buvo aptiktas vienas 8×13 cm dydžio akmuo, gulėjęs per 65 cm nuo dešiniojo galvūgalio akmens kojų link, anksčiau turėjęs būti dešinėje mirusiojo pusėje. Dar toliau per 35 cm link mirusiojo kojūgalio buvo 9×12 cm dydžio akmuo. Galbūt kai kurie šie akmenys žymėjo kapo ribas.

Sprendžiant iš tokios įkapės, kaip geležinis įmovinis kirvis, kape buvo palaidotas vyras ar paauglys berniukas.

2 pav. Sparninė segė kape Nr. 3 in situ

3 pav. Sparninė segė iš VI perkaso kapo Nr. 3

3. Sparninė segė iš Vienragių

VI perkaso kape Nr. 3 rasta žalvarinė sparninė segė (3 pav.) yra gana didelė. Jos ilgis — apie 18 cm, įvijos plotis — 4 cm, galvutės ilgis (nuo įvijos iki viršutinio sparnelio) — 3,5 cm. Segė puošta dviem įžambiais grioveliais ant viršutinio sparnelio, užkabos pakraštyje — negiliais tiesiais ir įžambiais grioveliais, įrėžtais lygiagrečiai po du. Ant viršutinio sparnelio yra dvi nedidelės ataugėlės, ant apatinio — viena ataugėlė. Ataugėlės nuo korozijos aprupėjusios. Pagal J. Garbšo klasifikaciją, segė priklauso sparninių segių A238r tipui.

4. Kiti sparninių segių radiniai Lietuvoje ir jų reikšmė

Lietuvoje A238r tipo sparninės segės rastos Adakave (Tauragės raj.), Bajoriškiuose (Kupiškio raj.) (2 egz.), Sandrausiškėje (Raseinių raj.), II pilk., k. Nr. 2, Sargėnuose (Kauno m.), k. Nr. 92(223) ir Kiaunoriuose (Kelmės raj.). Apie Kiaunorių segę archeologinėje literatūroje plačiau neskelbta¹³. 1935 m. ši segė kartu su kai kuriais kitais dirbiniais (akine ir labai profiliuotomis segėmis ir kt.) iš B. Kraševskio rinkinio pakliuvo į Lodzės archeologijos ir etnografijos muziejų, kuriame yra ir šiuo metu. Išsamesnių duomenų apie radimo laiką ir aplinkybes neišliko. Galimas daiktas, kad segė ir kiti radiniai į B. Kraševskio rinkinius pateko iš aplinkinių suardytyų pilkapių. Kiaunorių segės teišlikęs fragmentas — viršutinė dalis.

Taigi Lietuvoje turime septynias A238r tipo sparnines seges. Už Lietuvos teritorijos ribų A238r tipo segių rasti tik du egzemplioriai — vienas Puchove (Čekoslovakija), kitas — Vroclave (Lenkija)¹⁴. Šio tipo seges J. Garbšas laiko ruošiniais, gamintais Norike ir Panonijoje eksportui į „barbarų“ kraštus. Čia peršasi dar viena išvada. Yra žinoma, kad romėniškose provincijose buvo organizuota speciali prekyba su tolimais kraštais. Į „barbarų“ šalis romėnų pirkliai gabendavo tokias prekes, kurios ten turėdavo didžiausią paklausą. Matyt, speciali prekyba Romos imperijos Padunijos provincijose buvo organizuota ir su baltų žemėmis¹⁵. A238r tipo sparnines seges reikėtų laikyti preke, kuri Norike ir Panonijoje buvo gaminama prekiauti su Lietuvos žemių gyventojais.

Lietuvoje rasta dar keletas segių, savo konstrukcija panašių į sparnines, nors ir be sparnelių. Didelės žalvarinės segės aptiktos Sargėnų kapinyne k. Nr. 98(225) ir Pašakarniuose (Kelmės raj.) (ar Šakarniuose, Pasvalio raj.)¹⁶. Tai taip pat galėjo būti ruošiniai, eksportuojami iš Romos imperijos provincijų į „barbarų“ kraštus. Tokiems ruošiniams tektų skirti dar vieną radinį — didelę žalvarinę segę, rastą Taurenės Gailišių vietovėje (Cė-

¹³ Lietuvos TSR archeologijos atlasas. V., 1977, t. 3, p. 54, Nr. 274.

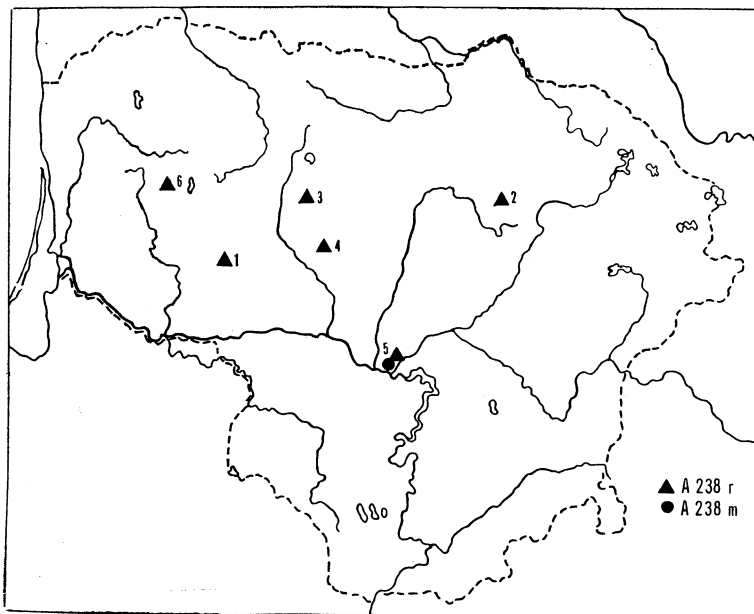
¹⁴ Garbsch J. Min. veik., p. 71.

¹⁵ Michelbertas M. Prekybiniai ryšiai. . . , p. 68—69.

¹⁶ Plg. Lietuvos TSR archeologijos atlasas, t. 3, p. 109, Nr. 684.

sių raj., Latvijos TSR)¹⁷. Ji labai panaši į segę iš Sargėnų kapinyno k. Nr. 98(225).

Be A238r tipo segių, Lietuvoje rasta ir kitokio tipo sparninė segė. Tai Sargėnų kapinyno kape Nr. 325(48) aptikta žalvarinė sparninė segė su

4 pav. Sparinių segių radiniai Lietuvoje:

1 — Adakavas, 2 — Bajoriškiiai, 3 — Kiaunoriai, 4 — Sandrausiškė, 5 — Sargėnai, 6 — Vienragiai

gražia ažūrine užkaba¹⁸. Tokias seges J. Garbsas skiria A238m tipui¹⁹. Labiausiai jos buvo paplitusios Padunijos provincijose. Už Romos imperijos ribų, be Lietuvos, viena segė rasta prūsų genčių teritorijoje Semboje (buv. Eislytheno (Eisliethen) vietovėje)²⁰. Taigi ir šio tipo segės buvo eksportuojamos tik į baltų žemes.

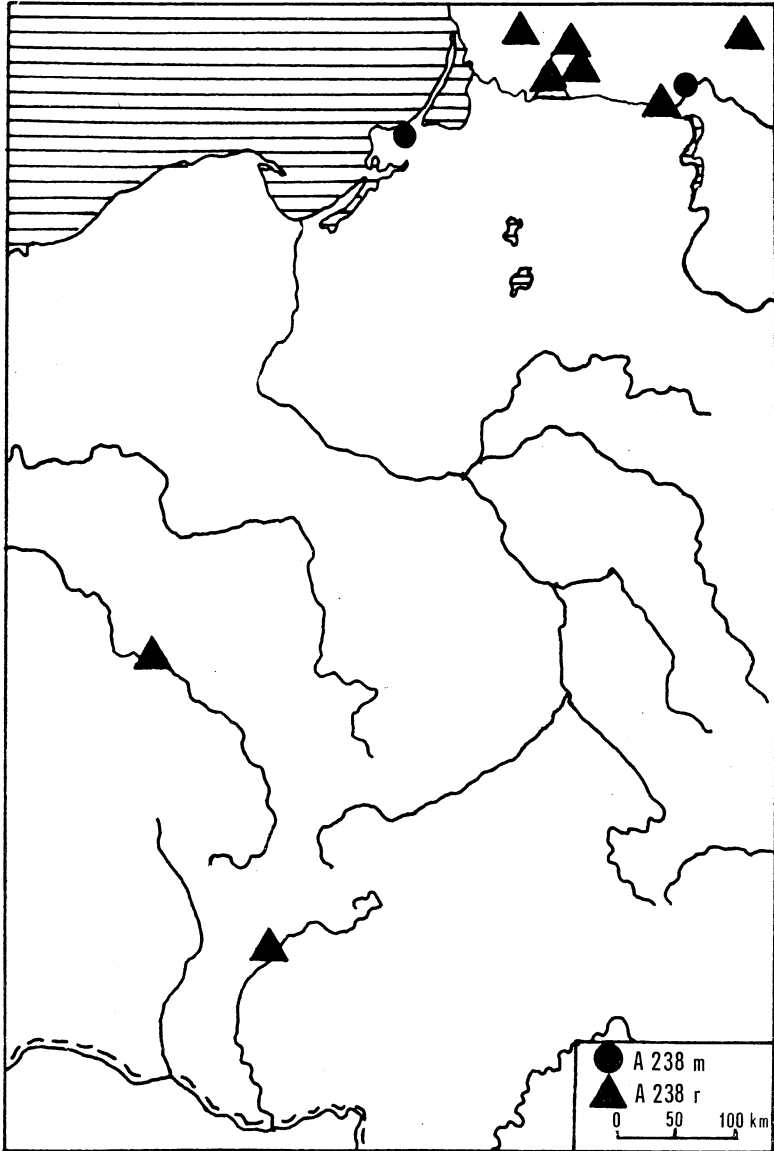
Sparninės segės į baltų kraštus pateko „gintaro keliu“. Lietuvos teritorijoje jos buvo aptiktos vidurio Lietuvos senkapiuose ir Žemaitijos bei vidurio Lietuvos šiaurinės dalies pilkapiuose (4 pav.). Vienragiai Lietuvos teritorijoje yra labiausiai į vakarus esanti jų radimo vieta. Šiuo metu turimais duomenimis, tai labiausiai į šiaurę esantis taškas Europoje, kuri pasiekė sparninės segės (žr. 5 pav.).

¹⁷ Latvijas PSR archeologija. Rīgā, 1974, lent. 34 : 11.

¹⁸ Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A. Lietuvos archeologijos broožai, pav. 150 : 3.

¹⁹ Garbsch J. Min. veik., p. 63—64.

²⁰ Gaerte W. Uergeschichte Ostpreussens. Königsberg, 1929, p. 213, pav. 161 : b.

5 pav. A238m ir A238r tipų sparninių segių radiniai Europoje už Romos imperijos ribų (pagal J. Garbšą su autoriaus papildymais).

Remiantis kartu aptinkamomis Romos monetomis, pačių segių tipologija, sparninės segės Noriko ir Panonijos provincijose yra gana tiksliai datuotos: A238m tipo segės — 40—80 m. e. metais²¹, A238r tipo segės — 50—100 m. e. metais, t. y. I m. e. amžiaus antrąja puse. Taigi ir Vienragių segę reikia datuoti I m. e. a. antrąja puse. Lietuvoje kapuose sparninės ir į jas panašios segės aptinkamos su I—II m. e. amžiaus medžiaga (apyrankėmis pumpuriniais galais, vytinėmis antkaklėmis kilpiniais galais, akinėmis segėmis, apskrito pjūvio apyrankėmis). Sparninių segių radiniai Lietuvoje turi didelę reikšmę vietinių archeologinių paminklų datavimui. Tai vieni ankstyviausių romėniškų importinių dirbinių, pasirodžiusių Lietuvoje. Reikia manyti, kad didesnė dalis kapų, kuriuose aptiktos sparninės segės, priklauso I m. e. amžiui, tiksliau — jo antrajai pusei ir pabaigai. Tuo laikotarpiu datuotinas ir Vienragių VI perkaso kapas Nr. 3. Kol kas Lietuvoje yra labai mažai kapų kompleksų, datuojamų I m. e. amžiumi. Nauji sparninių segių radiniai vis labiau užpildo šią spragą. Į tai buvo atkreipęs dėmesį lenkų tyrinėtojas J. Antonevičius, recenzuodamas J. Puzino straipsnį apie sparnines seges²². J. Antonevičius taip pat atkreipė dėmesį, kad kartu su sparninėmis segėmis labai dažnai aptinkamas toks darbo įrankis, kaip geležinis įmovinis kirvis. Tai rodo, kad geležiniai įmoviniai kirviai vidurio Lietuvoje ir Žemaitijoje turėjo būti plačiai naudojami jau I m. e. amžiuje, nes I a. antrojoje pusėje jie jau dedami į vyrų kapus.

Romėniškose Noriko ir Panonijos provincijose sparninės segės daugiausia buvo gaminamos iš žalvario (bronzos), tik kai kurie maži ir chronologiškai vėlesni egzemplioriai — iš aukso ar sidabro²³. Lietuvoje rastosios sparninės segės yra visos žalvarinės.

Kol kas sparninės segės mūsų respublikoje, kur yra gerai žinomos radimo aplinkybės, aptiktos tik vyrų kapuose. Matyt, čia jas nešiojo vyrai. Tuo tarpu romėniškose provincijose jos buvo daugiausia moterų papuošalas. Lietuvoje rastosios sparninės segės priklauso didžiųjų sparninių segių (ilgis nuo 14 iki 21 cm) grupei²⁴, ir, matyt, dėl savo masyvumo, dydžio labiausiai tiko susegti viršutiniams vyrų drabužiams.

²¹ Garbsch J. Min. veik., p. 78, pav. 41 (segių chronologinė lentelė).

²² Antoniewicz J., Puzinas J. Die Flügelfibeln in Litauen und ihre Bedeutung für die Handelsgeschichte. — Rocznik Olsztyński, Olsztyn, 1959, t. 2, p. 284—287.

²³ Garbsch J. Min. veik., p. 79.

²⁴ Ten pat, p. 49.

РИМСКАЯ КРЫЛЬЧАТАЯ ФИБУЛА ИЗ ВЕНРАГЯЙ (ПЛУНГЕСКИЙ Р-Н)

М. МИХЕЛЬБЕРТАС

Резюме

В июле 1977 г. во время археологических раскопок в венрагяйских курганах, Плу́н-геский р-н, в погребении № 3 (рис. 1 и 2) VI раскопа была обнаружена редкая находка — римская крыльчатая фибула. Это восьмая находка крыльчатых фибул в Литве.

Крыльчатая фибула из Венрагяй — бронзовая (рис. 3). Длина ее — ок. 18 см, ширина спирали 4 см. Фибула плохо сохранилась, повреждена коррозией. Вместе с крыльчатой фибулой в погребении обнаружен железный втульчатый топор, который позволяет отнести погребение к мужскому. Крыльчатая фибула из Венрагяй принадлежит к типу А 238г по И. Гарбшу. В Литве обнаружено еще 6 экз. фибул данного типа (рис. 4), по 1 экз. найдено на территории Чехословакии и Польши (рис. 5). И. Гарбш фибулы данного типа считает полуфабрикатами, которые изготовлялись в римских провинциях Паннонии и Норика и экспортировались в земли «варваров». Известно, что в римских провинциях была организована специальная торговля с далекими странами. В земли «варваров» отправляли товары, имевшие там большой спрос. По-видимому, специальная торговля в римских провинциях была организована и с землями балтских племен. Возможно, что фибулы типа А 238г были товаром, который в Норике и Паннонии изготовлялся для торговли с жителями Литвы.

Кроме фибул типа А 238г, в Литве известна и одна находка крыльчатой фибулы, украшенной ажурным орнаментом (тип А 238т по И. Гарбшу). За пределами римской империи фибулы типа А 238т известны, кроме Литвы, еще на территории древнепрусских племен. Как видно, и фибулы данного типа экспортировались только в земли балтов.

На территорию балтских племен крыльчатые фибулы поступали «Янтарным путем». Они обнаружены в могильниках Центральной Литвы, в курганах Жемайтии и северной части Центральной Литвы. Венрагяй — это самая западная точка в Литве и самая северная в Европе, где обнаружена крыльчатая фибула.

Крыльчатые фибулы типа А 238г датированы периодом между 50 и 100 гг. н. э., т. е. второй половиной I в., являются одними из наиболее ранних римских импортных предметов в Литве, помогающих хорошо датировать погребальные комплексы I в.

На территории Литвы крыльчатые фибулы пока обнаружены лишь в мужских погребениях.